

Pietarilaisen feminismin muodonmuutokset

Julia Brygalina
Anna Temkina

Venäjällä koko naisliike on edelleen sekä kehittymättömän että vain vähän tutkittu yhteiskunnallinen ilmiö (Ks. Aivazova 1998, Milovanova 1998, Zdravomyslova&Temkina 1996, Golenkova 1999). Venäläistä feminismiä ovat kartoittaneet lähinnä vain liikkeessä toimivat henkilöt (Zdravomyslova 1996, Sperling 1999, Zabadykina 1996a&1996b, Konstantinova 1996, Lipovskaja 1998, Fjodorova 1996 jne.).

Tutkimuksen vähäisyyteen on useita syitä. Esimerkiksi tutkimuksen teoreettinen apparaatti ei ole kunnolla hioutunut, vaan on lastenkengissä kuten itse naisliikekin. Naisliike myös syntyi poliittisen aktiivisuuden laskuvaiheessa 1990-luvun alussa, jolloin muikin kiinnostus yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukseen Venäjällä oli alamaissa. Feministinen liike on muotoutunut muuttuvissa olosuhteissa, jotka ovat vaikuttaneet naisjärjestöjen ideologiaan, strategiaan ja toimintaan. Nämä muutosolot ovat yksi tämän artikkelin tutkimuksen kohde.

Naisjärjestöt Pietarissa

Venäjän suurkaupungeissa toimii monia aktiivisia naisjärjestöjä, joiden teoreettinen viitekehys on feminismi. Nämä järjestöt ovat yhdistyneet epävirallisiksi tai puolivirallisiksi verkostoiksi. Kaksi tunnettua feministikeskusta ovat Moskova ja Pietari. Jos pääkaupunki voi ylepeillä sillä, että siellä naisjärjestöillä on eniten aineellisia resursseja ja läheisimmät (vaikkakin usein jyrkkien konfliktien saattelemat) yhteydet vallan ytimeen, niin Pietarissa toimitaan usein välimaastossa. Erityisesti läntisten rahoitus-

lähteiden ansiosta sielläkin on riittävästi toimintaresursseja, varsinkin jos tilannetta verrataan Venäjän Federaation muihin alueisiin. Pietari on myös radikaalifeminismin kannalta sopivasti etäämpänä Federaation vallanpitäjistä kuin Moskova.

Pietarissa toimii tätä nykyä sellaisen kehittyneen toimintastrategian omaavia, taloudellisesti itsenäisiä naisjärjestöjä, jotka voivat jo itse muotoilla oman poliittisen linjansa. Niillä on myös paikallishallinnon, tiedotusvälineiden ja ulkomaalaisten partnerien kanssa kehkeytyneestä yhteistyöstä hankittua symbolista painoarvoa. Näistä järjestöistä tärkeimpiä ja eri asiantuntijoiden ja tiedotusvälineiden eniten esillä pitämiä ovat:

- Kansainvälinen instituutti Nainen ja hallinto (KINH)
- Pietarin Gender-keskus (PGK)
- Gender-suhteiden instituutti / Naisten kriisikeskus (GSI/NKK)
- Aleksandra – Väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten sosiaalinen ja lainopillinen neuvonta
- Valitsijanaisten liiga
- Sotilaiden äidit

Tässä artikkelissa eritellään niiden pietarilaisorganisaatioiden toimintaa, jotka identifioivat itsensä feministisiksi, joita pidetään asiantuntijapiireissä feministisinä ja jotka käyttävät myös feministisiä toimintamenetelmiä. Toiminnallisesti aktiivisimpia järjestöjä tässä mielessä ovat Pietarin Gender-keskus (PGK) ja Gender-suhteiden instituutti / Naisten kriisikeskus (GSI/NKK) sekä Aleksandra.

Pietarin kuten koko Venäjän feministinen liike muotoutuu ei-kaupallisista ja ei-valtiollisista järjestöistä, jotka ovat verkottuneet keskenään arvioidakseen ja muuttaakseen yhteiskunnassa vallitsevia perinteisiä gender-suhteita. Feminististen järjestöjen

ideologia, järjestö rakenne, strategia ja taktiikka määrittävät toiminnallisen kontekstin pohjalta

Feministisen liikkeen konteksti

Eri järjestöjen käytännöllisten eroavaisuuksien arvioimisen pohjana käytetään käsitettä ”poliittisten mahdollisuusrakenteiden konteksti”, joka on kehitelty nimenomaan yhteiskunnallisten liikkeiden sosiologian piirissä. Tällä kontekstilla ymmärretään niitä makro-olosuhteita, jotka myötävaikuttavat liikkeiden esiinmarssiin tai estävät niiden kehitystä. Nuo olosuhteet kattavat niin kulttuurisen (vallitsevat arvojärjestelmät), sosiaalisen (yhteiskunnallisten rakenteiden erityispiirteet) kuin poliittisenkin (poliittisten järjestelmien avoimuuden ja joustavuuden asteet) kontekstin (Rucht 1996, Tarrow 1994, Beckwith 2001).

Venäjällä liikkeiden poliittisten mahdollisuusrakenteiden parametrit määrittyvät ensi sijassa valtion politiikan kautta, koska juuri valtio on yhteiskunnallisen transformaation perusagentti. Valtiovalan puitteissa päätetään lainsäädännöstä ja valtio vaikuttaa myös ns. kolmannen sektorin pelisääntöihin. Näillä puolestaan ymmärretään niitä virallisia ja epävirallisia käyttäytymissääntöjä, normeja ja sanktioita, jotka määrittävät poliittiset, sosiaaliset ja juridiset raamit sosiaalisten toimijoiden keskinäisuuhteille (Nort 1997).

Eräs poliittisten mahdollisuusrakenteiden keskeinen mittapuuna nykyisin myös globalisaatio. Globalisaation puitteissa kasvaa se kansainvälisten järjestöjen harjoittaman politiikan merkitys, jolla on vaikutusta Venäjän kansalaisyhteiskunnan kehitykseen ja rakenteisiin. Läntiset ja kansainväliset järjestöt nimittäin myös suurelta osin rahoittavat pietarilaistakin feminististä liikettä vaikuttaen samalla (uus)liberaalien arvojen ja läntisen diskurssin leviämiseen Venäjän feministien keskuuteen. Feminismin kehittymiseen vaikuttaa lisäksi merkittävästi se kulttuurinen konteksti, jossa neuvostoyhteiskunnan perinteinen ”työtekevä äiti” nähdään esteenä feminististen aatteiden leviämisen ja uudenlaisen naisten mobilisoinnin tiellä (Zdravomyslova & Temkina 2002, Rotkirch, Temkina 1997).

Transformaatio ja feministiset järjestöt

Pietarin feministijärjestöjen syntyyn ovat vaikuttaneet monet yhteiskunnan transformaation erityispiirteet. Feministisen liikkeen kehitysjaksoja voidaan luonnehtia ja / tai ne voidaan jakaa erilaisten poliittisten mahdollisuusrakenteiden mukaan seuraavasti:

- (1) 1989-1991 – latentti valmisteluvaihe, yhteiskunnallisten joukkoliikkeiden nousun ja laskun kausi
- (2) 1991-1995 – feministisen liikkeen synty
- (3) 1995-1999 – feministisen liikkeen institutionalistuminen ja ei-valtiollisten järjestöjen muotoutuminen
- (4) 2000-2002 – feministisen liikkeen vakiintuminen, valtiovallan ja järjestöjen välisen kanssakäymisen sääntöjen muovautuminen

Ensimmäinen jakso: vuodet 1989-1991

Nämä vuodet olivat poliittisen liberalisaation ja kansalaisten joukkorajastäytymisen aikaa (Duka et al. 1995). Valtio menetti tuolloin vähitellen kontrolliaan tuotantoelämään ja julkiseen sfääriin, valtiollinen sosiaalipolitiikka alkoi mureta. Valtapuolueen (NKP) johdossa tehtiin päätös naisneuvostojen perustamisesta. Ne jatkoivat alkuvaiheessa yhä ”nainen – työtekevä äiti – yhteiskunta”-ideologian propagoidista, mutta samalla koko naiskysymys problematisoitui ja liittyi vilkkaaseen yhteiskunnalliseen diskurssiin. Muutamat yksittäiset aktiivifeministit osallistuivat poliittisiin debatteihin ja kansanliikkeiden toimintaan. Näin muotoutuivat edellytykset feministisen liikkeen nousulle: naisproblematiikka alkoi olla mukana julkisessa keskustelussa ilman valtion harjoittamaa poliittista kontrollia.

Läntinen diskurssi alkoi hallita Pietarissa. Feministiset aatteet alkoivat vallata alaa ja myös läntiset säätiöt alkavat rahoittaa toimintaa. Naisten vähäinen rooli yhteiskunnallisissa joukkoliikkeissä alkoi aiheuttaa subjektiivista tyytymättömyyttä. Vuonna 1990 hyväksytty laki yhteiskunnallisista järjestöistä ja Vapaan Naisten foorumin (1991) järjestäytyminen toimivat katalysaattoreina naisliikkeen aktivoitumi-

St. Petersburg

Chegin Andeg 1992

nessa ja edistivät myös riippumattomien naisjärjestöjen esiinmarssia. Pietarin Gender-keskus (PGK) syntyi jo vuonna 1991. PGK muotoutui samoinajattelevien naisaktivistien epävirallisesta ryhmästä, jota oli yhdistänyt tunnetun feministin ja kansalaisaktivistin Olga Lipovskajan 1980-luvulla toimittama samizdat-lehti *Ženskoje tštenija*.

Alkuvaiheessa PGK oli epähierarkkinen ja byrokrationvastainen järjestö, johon kuuluvat muodostivat vain epävirallisen verkoston. Naisjäseniä yhdistivät feministinen ideologia, kiinnostus lännen gender-järjestöjen kokemukseen tasa-arvokysymysten ratkaisuisissa sekä aivan henkilökohtaisetkin asiat. Tiukka ideologia puuttui, samoin käytännön toiminnan yhteneväisyys. PGK:n toiminnan erityispiirteet määrittivät paljolti järjestön syntyvaiheen mukaan. Vaikka se perustettiin yhteiskunnallisen liikehdinnän laskukautena, kansalaistoiminalla oli ratkaiseva vaikutus järjestön syntyyn, strategiaan ja taktiikkaan.

PGK:n perustrategiaan kuului oppositioasenne suhteessa vallanpitäjiin. Gender-keskuksen manifes-

toima feministinen ideologia oli sisällöltään pääosin liberaalia: naisten diskriminointi ja vapauttaminen tapahtuu valistustyön kautta. Järjestön kevyt organisaatio auttoi tämän päämäärän tavoittelussa oli sitten kysymys tutkimustyöstä, kansanvalistuksesta, psykologisesta itsetutkiskelusta, vaalityöstä tai kulttuuritempauksista.

Vaikka PGK oli ideologialtaan liberaali ja karttoi äärisuuntauksia, oli järjestöllä ja sen johtajalla Olga Lipovskajalla radikaalifeministinen imago. Tämä johtui etenkin Gender-keskuksen strategiaksi muotoutuneesta oppositioasenteesta. Vallanpitäjiin ei hevin luotettu, totalitaristinen diskurssi kumottiin ottamalla keskusteluun tabu-aiheita, aktiivijäsenten feministiset käyttäytymisnormit hätkähdyttivät monia ja liikkeen kannattajat olivat mielellään yhteyksissä mm. underground-piireissä liikkuviin taiteilijoihin.

Toinen jakso: vuodet 1991-1995

Näinä vuosina poliittiset mahdollisuusrakenteet muuttuivat huomattavasti. Valtio alkoi harjoittaa tiuk-

chopin Aukey 1999

kojen talous- ja shokkireformien politiikkaa ja poliittinen järjestelmä alkoi kallistua ns. superpresidentivallan suuntaan. Venäjän alueellistuminen voimistui ja valtiollinen säännöstely sai väistyä kaikilla elämänalueilla.

Toisella jaksolla kehittyi erityisesti ns. kolmas sektori, joka ilmensi selvästi yksityisten sosiaalisten ryhmien tilannetta ja etuja. Kolmas sektori otti hoitaakseen myös aikaisemmin valtiolle kuuluneita keskeisiä sosiaalisen hyvinvoinnin kysymyksiä. Huolimatta siitä, että valtion ja kolmannen sektorin suhteita viilattiin, poliittisissa mahdollisuusrakenteissa ei edelleenkään ollut havaittavissa sellaisia sääntöjä tai normeja, jotka kaikki olisivat allekirjoittaneet: vanhat säännöt kyllä menettävät legitimitetinsä, mutta uudet eivät olleet vielä käytössä. Läntisten säätiöiden rahoituksen merkitys kasvoi koko Venäjällä. Siitä seurasi myös pietarilaisten aktivistien yhä kiinteämpi liittyminen feministisen liikkeen läntisiin toimintaverkostoihin.

1990-luvun keskivaiheilla PGK:n toiminta pyöri etupäässä niiden feministiaktivistien ympärillä, joilla oli muutenkin henkilökohtaista kanssakäymistä.

Protestistrategia alkoi menettää mahdollisuuksiaan ja Gender-keskuksessa lisääntyikin monenlainen kulttuuri- ja valistustoiminta. ”Naisluovuutta” tukevista tempauksista - kuten esimerkiksi Favoritka-festivaali - tuli suosittuja. Vuonna 1994 Favoritkan tunnus oli komeasti ”Ei muusa, vaan luoja”

Vuonna 1994 Pietarin Gender-keskuksesta erosi omaksi järjestökseen Naisten kriisikeskus (NKK). NKK:n strategia oli tässä vaiheessa PGK:n toimintaa radikaalimpaa. Se oli selvästi oppositiossa valtaan. Väkivaltaa korostettiin yhtenä naisten alistamisen peruselementtinä. Perheväkivallasta ja skandaaleista tehtiin poliittisia kysymyksiä, joiden alkuperä kytkeytyi patriarkaalisen vallankäytön ytimeen. Maskuliinisen vallan välikappaleena pidettiin myös järjestysvaltaa, jonka ei katsottu suojelevan naiskansalaisia, vaan rikkovan itsekän lakeja ja normeja. Naisen luontainen paikka oli ”sisällä” ja ”ulkomaailma” olikin hänen kannaltaan vaarallinen ympäristö - sillä nainen on alttiina väkivallalle, jota harjoittavat sekä miehet että heitä edustava valtio. NKK pitää itseään väkivallan kohteeksi joutuneiden puolustajana, sillä kriisikeskuksessa nainen saattoi luottavaisin mielin

tulla kuulluksi. Järjestön päätavoite oli naisen muuttaminen avuttomasta uhrista aktiiviseksi taistelijaksi, joka kykenee itse puolustamaan oikeuksiaan.

Alkuvaiheessa kriisikeskuksen ja viranomaisten suhteet olivat usein tulehtuneet. NKK:n aktivistit olivat läsnä oikeusjutuissa ja painostivat mm. terveydenhoitoviranomaisia ja miliisiä käsittelemään naisasiakkaiden valituksia ripeämmin. Kriisikeskuksen asiakkaiden juttujen käsittelyssä käytettiin hyväksi myös henkilökohtaisia suhteita vallanpitäjiin ja virkamiehiin. Monet konfliktit ja eturistiriidat valtiotavallan ja myös muiden ei-valtiollisten järjestöjen kanssa sekä institutionalististen sääntöjen puutteellisuus johtivat siihen, että NKK alkoi hahmotella itselleen selkeämpää ja itsenäisempää toimintastrategiaa. Tämä tehtävä vaati myös järjestörakenteen lujittamista.

Naisten kriisikeskuksen oppositioasenne on lisännyt sekä sen rahoitus pohjan että niiden symbolisten resurssien tarvetta, jotka tulevat läntisistä lähteistä tai verkottumisesta muiden järjestöjen ja esim. Pietarin akateemisten piirien kanssa. Tehdessään yhteistyötä tiedotusvälineiden kanssa NKK käyttää tunnettua "making news"-strategiaa – siis markkinoi itseään ja tuottaa materiaalia, joissa kerrotaan kriisikeskuksen tempauksista ja projekteista. Se on myös valmistanut toiminnastaan ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta kertovia videofilmejä, esim. *Iznasilovanije, voina, Rossija* (1995) (Raiskaus, sota, Venäjä), *Za krepostnoi stenoj* 1997 (Hellan ja nyrikin välissä), *Zapadnja* 2000 (Ansassa)

Väkivallan kohteeksi joutuneita naisia puolustessaan NKK käyttää myös ns. kaksoistietoisuuden toimintamallia, jossa yhtä eetosta käytetään järjestön sisällä ja toista suhteessa ulkomaailmaan. Sisäinen eetos julistaa keskinäistä luottamusta ja korkeaa moraalialia järjestön seinien sisällä, mutta ulkopuolella, kamppailuissa naisten oikeuksista, saatetaan käyttää myös moraalisesti arveluttavia keinoja, jotka korkea päämäärä ikään kuin pyhittää.

Kolmas jakso: vuodet 1995-1999

Näinä vuosina poliittisten mahdollisuusrakenteiden konteksti jatkoi muuttumistaan. Valtio määrittä uudet normit ei-valtiollisten järjestöjen toiminnalle ja

yrity virallistaa suhteensa niihin. Joillakin alueilla, Pietarissakin, muotoutui korporatiivisia poliittisia verkostoja, joihin kuului sekä kansalaisaktivisteja että viranomaisia. Hyvin lyhyessä ajassa, toukokuun 1995 ja kesäkuun 1996 välisenä aikana säädettiin joukko naisjärjestöjen toimintaa koskevia lakeja kuten esim. "Laki ei-kaupallisista järjestöistä" (1996), "Laki hyväntekeväisyydestä ja hyväntekeväisyysjärjestöistä" sekä uusittu ja täydennetty "Laki yhteiskunnallisista järjestöistä" (1995). Valtaosa Pietarissa toimivista järjestöistä rekisteröityi 1990-luvun loppupuolella uudelleen alueellisia yhteiskunnallisina järjestöinä.

Naisliikkeen keskeinen kansainvälinen tapahtuma, Naisten 4. yleismaailmallinen konferenssi, pidettiin Pekingissä vuonna 1995. Pekingin julkilausuma ja toimintaohjelma ulotti yleiset naisliikkeen normit ja läntiset ihanteet venäläiseen feminismiin. Myös vuoropuhelu venäläisten vallanpitäjien ja läntisten naisjärjestöjen välillä sai uutta vauhtia. Gender-suuntautuminen ja naisten oikeuksien puolustaminen tulivat nimittäin keskeisiksi läntisten säätiöiden apurahapolitiikassa, mikä vaikutti venäläisviranomaisten päätöksentekoonkin.

Vuonna 1996 julkaistua presidentin asetusta "Naisten roolin lisäämisestä valtiotavallan rakenteissa ja Venäjän Federaation subjektien vallankäytön eliminissä" on ollut hankala toteuttaa käytännössä. Vuonna 1997 Pietarin paikallishallinto puolestaan säätö "Konseption naisten aseman parantamisesta ja tasa-arvopolitiikan toteuttamisesta Pietarissa vuoteen 2000 mennessä". Pietarissa perustettiin myös varakuvernöörin alainen komissio, jonka tehtäväksi tulivat naiskysymykset sosiaalipolitiikan puolella. Vuoden 1997 konseption toteuttamiseksi Pietarin kuvernööri vahvisti vielä vuonna 1998 "Pietarin hallinnon toimenpidesuunnitelman naisten aseman parantamisesta ja naisten roolin kohentamisesta kaupungin talous- ja sosiaalipolitiikassa vuoteen 2001 mennessä". Ohjelmien rahoitus on ollut silti puutteellista ja esim. varakuvernöörin alaisuuteen perustettu komissio teki työtään vapaaehtoisjärjestönä.

1990-luvun lopulla syntyi myös uudentyyppinen feministijärjestö, joka pyrki pyrki vakaaseen ja tasavertaiseen yhteistyöhön valtiollisten rakenteiden

kanssa. Samalla muuttuvat myös vanhojen järjestöjen rakenteet. Vuonna 1998 Naisten kriisikeskuksesta erkaantui Aleksandra – Väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten sosiaalinen ja lainopillinen neuvonta.

Aleksandra-järjestön perustaminen johtui NKK:n sisäisistä erimielisyyksistä suhteessa niin sanottuun kaksoistietoisuuden toimintamalliin järjestön strategiana. Uusi järjestö ei hyväksynyt sisäisen ja ulkoisen eetoksen erottamista toisistaan ja suuntautuikin enemmän virkavallan kanssa tehtävään yhteistyöhön ja valtiollisten normien hyväksymiseen. Aleksandran järjestörakenne on näin muodoin myös taipuisampi ja vähemmän hierarkkinen kuin Naisten kriisikeskuksella.

Pelkästään oppositioasenteeseen tukeutuva strategia ja jättäytyminen syrjään virkavallan kanssa tehtävästä yhteistyöstä ei ole osoittautunut tehokkaaksi toimintamalliksi poliittisten mahdollisuusrakenteiden uudessa kontekstissa. Pietarin Gender-keskuksen PGK:n asema on muuttunut yhä marginaalisemmaksi huolimatta sen johtohahmon, Olga Lipovskajan nauttimasta arvonnannosta kansainvälisen feminismin piirissä. PGK:n aktiivijäsenistö on keskittynyt johtajansa ympärille ja tullut johtajastaan myös osin riippuvaiseksi paitsi aineellisesti (työskentely Gender-keskuksessa) myös psykologisesti, koska järjestön hierarkkinen rakenne ja johtajan vahva imago vaikuttavat kaikkeen toimintaan. Toiseksi keskushahmoksi Lipovskajan rinnalle PGK:ssa on noussut kirjastonhoitaja ja transseksuaali V. Kotogonova. Hänestä ja eräistä seksuaalisten vähemmistöjen tempauksista kertovat artikkelit ovat luomassa Pietarin Gender-keskukselle monien silmissä yhteiskunnasta eristyksiin joutuneen kulttuurisen ”hylkiön” imagoa, mikä puolestaan edelleen radikalisoi järjestön ideologiaa.

Naisten kriisikeskus NKK harjoittaa sekastrategiaa suhteessa vallanpitäjiin. Radikaali ideologia pitää sen vastahangassa virkavallan suhteen, mutta muuttuva konteksti pakottaa tekemään kompromisseja. Kriisikeskuksella on kosolti ns. symbolista pääomaa, esimerkiksi hyvät ja kiinteät suhteet tiedotusvälineisiin ja paljon kokemusta kansainvälisestä verkottumisesta. Keskus osallistuu erittäin aktiivisesti

kansainvälisiin kokouksiin, konferensseihin ja kaikenlaisiin koulutustilaisuuksiin. Vuonna 1996 NKK oli perustamassa myös venäläistä katto-organisaatiota, Venäjän kriisikeskusten yhdistystä.

Toimintaympäristön vakiintuminen ja institutio-nalisoituminen sekä paikallisen virkavallan vaikutuksen kasvu ovat edesauttaneet uudenlaisten kontaktien syntymistä myös kansalaisaktivistien ja virkamiesten välille. Feminististen naisjärjestöjen jäsenyys venäläisissä ja ulkomaalaisissa kattojärjestöissä lisää niiden vaikutusvaltaa ja symbolista pääomaa neuvotteluissa valtion virastojen kanssa. Muuttuvat strategiat johtavat usein myös toimintaohjelmien muuttumiseen. Radikaalifeminismi voi yhtäältä jäädä hetkeksi taka-alalle, kun ollaan samassa konferenssissa valtion virkamiesten kanssa. Toisaalta tiedotusvälineissä symbolista pääomaa osataan hyödyntää taidokkaasti.

Neljäs jakso: vuodesta 1999 eteenpäin

Vuodesta 1999 alkaneen kauden erityispiirteitä ja vaikutuksia feministiseen liikkeeseen on kenties vielä aikaista arvioida. Poliittisten mahdollisuusrakenteiden kontekstin muutokset liittyvät vuosituhannen vaihtuessa mm. vallan keskittämisyhkymiin ja valtiollisen kontrollin lisääntymiseen. Tällaisia ovat olleet koko Venäjää koskeneet sodat oligarkkeja vastaan, tiedotusvälineiden sensuurin tiukkeneminen, presidentin hallintoalueiden perustaminen, alueellisen lainsäädännön alistaminen keskusvallalle jne.

Läntisten säätöiden toiminta Pietarissa on myös vähenemässä sekä tiukkenevan veropolitiikan että monimutkaistuneen apurahojen hakumenettelyn myötä. Kolmannen sektorin toiminnassa näkyy valtiovallan yritys muodollisempaan yhteistoimintaan ei-valtiollisten järjestöjen kanssa, mistä esimerkkinä marraskuun 2001 yhteinen Kansalaisfoorumi. Silti yhteisten pelisääntöjen mekanismi on edelleen vasta muotoutumassa.

Uudet olosuhteet vaikuttavat myös esimerkiksi Aleksandra-järjestön strategiaan ja taktiikkaan, sillä Aleksandra on sitoutunut yhteistoimintaan vallan elinten kanssa enemmän kuin muut feministijärjes-

töt Pietarissa. Aleksandralla on entistä vähemmän mahdollisuuksia itsenäiseen, symboliseen pääomaan ja ulkomaiseen avustusrahoitukseen perustuvaan politiikkaan. Toisaalta on ilmaantunut myös uusia mahdollisuuksia rakentaa institutionalistisia toimintaverkostoja jonkin konkreettisen ongelman ratkaisemiseksi. Tätä varten on kuitenkin välttämätöntä virallistaa orastava verkottuminen ja uudet toiminnalliset suhteet paikallisten virkamiesten kanssa. Aleksandran aloitteesta Pietarin Kirovin kaupunkipiirin aluehallinto onkin tehnyt jo yhteistyötä englantilaisen partnerinsa kanssa projektissa ”Miliisin työ demokraattisessa yhteiskunnassa”. Projektissa on hahmoteltu mm. sisäministeriön alaisen erityismiliisiosaston perustamista perheväkivallan ennalta ehkäisemiseksi.

Aleksandra hyödyntää toiminnassaan kognitiivista praktiikkaa, jossa painotetaan toimintaohjelman ja järjestön päätöslauselmien eri puolia. Kun ollaan tekemisissä ”sotilaallisen” ja byrokraattisen sisäministeriön hallintohaarojen kanssa, eivät aktivistien retoriikkaan enää kuulu sen paremmin feministiset konseptit kuin gender-väritteinen puhetapaakaan. Feminismin peruskäsitteen ”naisen vapaus valita ja kantaa valinnastaan vastuu” saattaa tällöin joutua hetkeksi unholaan. Verrattuna Naisten kriisikeskuksen NKK:n toimintaan Aleksandra painottaa puhtaasti paikallisia kysymyksiä (Kriisikeskuksen on puuttunut niinkin isoihin asioihin kuin kansainvälinen naiskauppa), kuten perheväkivallan uhrien sosiaalinen ja juridinen avustaminen nimenomaan Pietarin Kirovin piirissä. Perheväkivaltana pidetään usein kaikkea mahdollista toisen ihmisen alistamista. Alistamisen torjuminen vaatii myös uhrilta uutta radikaalia asennetta. Aleksandran *Luottamus*-puhelinpalvelussa saatetaan antaa ensi neuvona vaikkapa seuraavaa: ”Oletteko ajatellut kuinka voisitte itse auttaa itseänne väkivaltatilanteessa?”

Ideologisella tasolla Aleksandran keskeinen käsite on ”terveys”. Terve ihminen on tasapainossa sekä itsensä että koko maailman kanssa. Vain terve ja monipuolisesti valveutunut ihminen voi toimia tehokkaasti omaa persoonaansa toteuttaen ja samalla rakentaa harmoniset suhteet yhteiskunnan muihin toimijoihin. Aleksandran organisaatio on paljon jous-

tavampi kuin Naisten kriisikeskuksella. Aleksandran feministit ovat mukana monenlaisissa projekteissa ja koordinoivat itsenäisesti järjestön eri ohjelmakokonaisuuksia. Tällainen hierarkian vastaisuus näkyy myös henkilösuhteissa. Käytännössä esimerkiksi järjestössä työskentelevät psykologit ovatkin saman vuosikurssin kasvatteja.

Yhteenveto: avoin, valikoiva ja latentti feminismi Pietarissa

Pietarin feminististen järjestöjen poliittisten mahdollisuusrakenteiden kontekstiin kuuluvat niin Venäjän Federaation valtiollinen politiikka, länsivaltioiden politiikka kuin venäläisen yhteiskunnan institutionaalisten tilankin kehityskin. Eri konteksteissa syntyneiden järjestöjen alkutaival ja toimintamallit ovat johtaneet erilaisiin feministisiin käytäntöihin, ideologioihin ja strategioihin.

Pietarin Gender-keskusta (PGK) voi luonnehtia protestijärjestöksi, joka painottaa oppositioasennetta suhteessa valtaan ja joka propagoi avointa feminismiä. Alunperin PGK on julistanut liberaalia ideologiaa ja ilmentänyt radikaalinaisten valtionvastaista protestimielialaa, joka on osa alkuvaiheen taistelevan feminismin perintöä Venäjällä. PGK on säilyttänyt oppositioasenteensa eikä vielääkään toimi yhteistyössä valtiovallan tai virkamiesten kanssa. Se on liikkeenä jopa radikalisoitunut, mistä syystä Gender-keskuksen toimintaa voitaneen luonnehtia käsitteellä ”avoin feminismi”.

Naisten kriisikeskus (NKK) on suuntautunut konkreettisten kysymysten ratkomiseen ja päätenyt yhteistoimintalinjalle valtiovallan kanssa. Toisen jakson feministijärjestönä NKK on ottanut protestisuuntauksen vain osaksi toimintastrategiaansa. Poliittisten mahdollisuusrakenteiden muutos on sittemmin vienyt järjestön aktivistit yhteistoimintaan valtiovallan ja virkamiesten kanssa, jolloin NKK:n ideologia on muuttunut ja johtotason oppositioasenne vähentynyt. Radikalismi on säilynyt lähinnä järjestön sisäisen kommunikoinnin välineenä ja aktivistien puhetapana. Kriisikeskus onkin hyvin tyypillinen ”valikoivan feminismin” saareke pietarilaisessa naisliikkeessä.

Aleksandra suuntautuu avoimesti yhteistyöhön valtiovallan rakenteiden kanssa. Se on hylännyt radikaalin feminismin ja ratkoo konkreettisia naisten ongelmia konkreettisten naisryhmien etujen ajajana. Aleksandra syntyi 10-vuotiaan järjestäytyneen pietarilaisfeminismin kolmannen ja neljännen jakson välivaiheessa. Tuolloin yhteistoimintalinja valtiovalan elinten ja muiden ei-valtiollisten tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa oli jo tullut monen femi-

nistin henkilökohtaiseksi valinnaksi ja toiminnan perusstrategiaksi. Gender-problematiikka on ollut katoamassa niin Aleksandran ulkoisista kuin sisäistäkin representaatioista, joskin järjestön aktivistit identifioituvat yhä selkeästi feministeiksi. Niinpä Aleksandra edustaa parhaiten vuosituhannen vaihteen pietarilaisfeminismin "latenttivaihetta".

Venäjältä suomentanut Pentti Stranius

Lähteet:

- Abubikirova, N.I. (1998), *Ženskije nepravitelstvennyje organizatsii Rossii i SNG*. Spravotšnik. M.: Eslan.
- Aivazova, S. (1998), *Russkie ženštšiny v labirinte ravnopravija. Otšerki poliitišeskoj teorij i istorij*. M.: RIK Rusanova.
- Beckwith, C. (2001), Women's Movement at Century End: Excavation and Advances in Political Science (2001). – *Annual Political Reviews* 4: 371-390.
- Duka A., et al. (1995), The Protest Cycle of Perestroika: The Case of Leningrad. – *International Sociology* 10, 83-99.
- Fjodorova, L. (1996), Problemy ženskih nepravitelstvennyh organizatsii Rossii v transformirujuščemsja obštšestve. – *Preobraženije* 4.
- Golenkova, Z.T. (red.) (1999), *Graždanskoje obštšestvo. Teorija, istorija, sovremennost*. M.: RAN: Institut sotsiologii.
- Konstantinova, N. (1996), Types of Women's Organization. – Rotkirch, A. & Haavio-Mannila, E. (eds.) *Women's Voices in Russia today*. Aldershot: Hants.
- Lipovskaja, O. (1998), Istoriija, problemy i zadatši ženskogo dviženija. – *Ženskoje dviženije v kontekste rosiiskoi istorij. Jubileinyje tštenija*. M.
- Milovanova, L.A. (1998), Meždunarodnoje i oteštšestvennoje ženskoje dviženije. Opyt vzaimodeistvija i tendentsii razvitija na sovremennom etape. – Milovanova, L.A., *Ženskoje dviženije: istorija i sovremennost*. Voronež : NE ŽDI.
- Nort, D. (1997), *Instituty, institutsionalnyje izmenenija i funkcionirovanije ekonomiki*. M. : Natšala.
- Rotkirch A., Temkina, A. (1997), Soviet Gender Contracts and Their Shifts in Contemporary Russia. – *Idäntutkimus* 4, 6-24.
- Rucht (1996), The Impact of National Context on Social Movement Structures. A Cross-Movement and Cross-National Comparasion. – McAdam, D. et al. (eds.) *Comparative Perspectives on Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sperling, V. (1999), *Organizing Women in Contemporary Russia: Engendering Transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, S.G. (1994), *Power in Movement : Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zabadykina, E. (1996a), The Range of Women's organizations in St.Peterburg. – Rotkirch, A. & Haavio-Mannila, E. (eds.) *Women's Voices in Russia today*. Aldershot: Hants.
- Zabadykina, E. (1996b), Ženskije organizatsii Sankt-Peterburga. Vstupit li v odnu iz nih moja vnutška. – *Vse ljudi sestry* 5, 2-13.
- Zdravomyslova, E. (1996), Kollektivnaja biografija sovremennyh rossiiskih feministok. – Zdravomyslova, E., Temkina, A. (red.), *Gendernoje izmerenije sotsialnoi i poliitišeskoj aktivnosti v perehodnyi period*. SPb.
- Zdravomyslova, E., Temkina, A. (red.) (1996), *Gendernoje izmerenije sotsialnoi i poliitišeskoj aktivnosti v perehodnyi period*. Sb. nautšnyh statei. Tsentr nezavisimyh sotsialnyh issledovaniij. Trudy 4. SPb.
- Zdravomyslova, E., Temkina, A. (2002), Sovetski etakratitšeski gendernyi porjadok. – Puškareva, N. (red.), *Sotsialnaja istorija – 2002*. Spetsialnyi vypusk, posvjaščennyi gendernoi istorij. M. ROSSPEN. (ilmestyy)